

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1945 kl. 12 m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om en utredning angående befolknings- och näringsförhållanden i Sverige.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 78, har herr *Forslund m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en omedelbar utredning i motionens syfte och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Inom andra kammaren har väckts en likalydande motion, nr 135, som av andra kammaren hänvisats till dess andra tillfälliga utskott.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen I: 78.

Över motionen hava yttranden inhämtats från ett flertal myndigheter och organisationer.

Bland de bilagor, som fogats vid andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9—10, återfinnas — förutom yttranden över motionerna II: 109, II: 346 och II: 449 (I: 290), vilka motioner första-kammarutskottet behandlar i sitt utlåtande nr 18 — jämväl de yttranden, som över nu förevarande motion avgivits av *byggnadsstyrelsen* (bil. 1), *kammarkollegium* (bil. 4), *lantmäteristyrelsen* (bil. 11), *länsstyrelsen i Stockholms län* (bil. 17), *Sveriges industriförbund* (bil. 7), *Stockholms stads fastighetsnämnd* (bil. 10 o. 10 B), *Svenska landstingsförbundet* (bil. 13), *Landsorganisationen i Sverige* (bil. 14), *Riksförbundet landsbygdens folk* (bil. 15), *Stockholms läns landstings förvaltningsutskott* (bil. 18) och *Stockholms handelskammare* (bil. 20). Beträffande innehållet i berörda yttranden får utskottet hänvisa till nämnda bilagor.

Ur övriga uti ärendet avgivna yttranden må anföras följande.

Länsstyrelsen i Uppsala län förordar att den utredning, som att döma av motionen synes vara långt framskriden såvitt angår Roslagens näringsförhållanden, slutföres i avseende å nämnda område. — *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser, att vad det i förevarande sammanhang i första hand gäller är att åstadkomma förbättrade kommunikationer. — *Länsstyrelsen i Blekinge län* tillstyrker motionen. — *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* uttalar, att de förhållanden, som i motionen beröras, göra sig i hög grad gällande inom länet. Från såväl länsstyrelsens sida som eljest har redan ett icke ringa arbete nedlagts för att åstadkomma förbättringar härvidlag. *Länsstyrelsen*

anser, att större anledning föreligger att inrikta sig på sådana positiva åtgärder, som utan svårighet direkt kunna påvisas tjäna syftet att hindra landsbygdens avfolkning än att nedlägga betydande kostnader på omfattande utredningar. — *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser, att en utredning med uppgift att uppdraga riktlinjer för en systematisk bearbetning av förefintligt statistiskt och annat lättillgängligt material på förevarande område skulle vara en lämplig åtgärd såsom förberedelse för den omfattande undersökning, som åsyftas i motionen. Att låta utredningen svälla ut till att omfatta även specialundersökningar, för vilka material ej redan finns samlat, anser länsstyrelsen icke vara praktiskt möjligt.

Socialstyrelsen finner en särskild utredning beträffande det i motionen berörda ämnet väl befogad.

Järnvägsstyrelsen framhåller, att den av motionärerna påkallade utredningen angående befolknings- och näringsförhållanden i Sverige skulle kunna vara till värde även för statens järnvägars verksamhet, och järnvägsstyrelsen tillstyrker därför, att utredningen kommer till stånd.

Lantbruksstyrelsen anför, att det — även om viktiga avsnitt av de problem motionen berör redan äro föremål för överväganden i samband med andra utredningar — skulle vara av visst värde att erhålla en samlad översikt rörande befolknings- och näringsförhållanden inom skilda landsdelar. Under förutsättning att den avsedda utredningen kommer att bedrivas i nära kontakt med på olika områden tidigare verk samma utredningar och med beaktande av de resultat, som ernåtts vid dessa specialutredningar, har lantbruksstyrelsen intet att erinra mot bifall till föreliggande motion.

Sveriges lantbruksförbund erinrar om att de i motionen berörda spörsmålerna redan ägnas uppmärksamhet inom olika utredningar. Då en komplettering till och koordinering av dessa undersökningar synes förbundet befogad, tillstyrker förbundet den begärda utredningen.

Kommerskollegium framhåller, att betydelsen för näringslivet av ett alltmör fördjupat och samtidigt över allt vidsträcktare områden sig sträckande forskningsarbete efterhand allt tydligare framträtt. Enligt vad kollegium under hand erfarit har sålunda landets industriorganisationer jämte statens byggnadslånebyrå, Sveriges lantbruksförbund och Landsorganisationen i Sverige genom industriens utredningsinstitut redan ekonomiskt säkerställt en undersökning av befolknings- och näringsförhållandena i Sveriges tätorter och den omgivande landsbygden. Undersökningen, som beräknas bliva färdig inom den närmaste tiden, utföres av geografiska institutionen vid handelshögskolan i Stockholm. Med hänsyn sålunda till att på enskilt initiativ redan igångsatts undersökningar rörande befolknings- och näringsförhållandena i Sverige, som tämligen nära synas komma att beröra den i motionen avsedda, finner kommerskollegium skäl icke föreligga för ett bifall till motionen.

1941 års befolkningsutredning anser — utan att taga ställning till motionärernas åsikt att Roslagens näringsliv påkallar speciella samhällsinsgripanden — att det i hög grad är önskvärt att de lokala och regionala befolknings- och näringsförhållandena ägnas ingående studium. Sådana undersökningar torde i många fall vara en förutsättning för en framgångsrik ekonomisk politik efter kriget i våra kommuner. Utredningen erinrar emellertid om den mängd undersökningar kring dessa frågor som i vårt land redan företagits eller som äro under utarbetande. Det är sålunda tydligt att vi för närvarande ha kartlagt eller ha under kartläggning stora delar av vårt lands närings- och befolkningsliv. Det utredningsarbete som pågår är emellertid mycket splittrat och svåröverskådligt. Det är ej heller ådagalagt att undersökningarna speciellt äro inriktade på de för landsbygden speciella problemen eller de för industrier och expanderande samhällen speciella lokaliserings- och planeringsfrågorna. De undersökningar som utförts synas heller icke rönt någon speciell uppmärksamhet utanför fackmännens krets, och deras ofta värdefulla resultat ha ej bringats till allmänhetens eller ens de planerande myndigheternas kännedom.

Enligt befolkningsutredningens mening är det av motionärerna berörda problemet: näringslivets och därmed även befolkningens lokalisering, av sådan vikt att varje sakkunnigt ledd och utförd undersökning kring dessa frågor måste hälsas med största tillfredsställelse. Man har också med fog kunnat säga, att vi här stå inför »vår andra befolkningsfråga». En större, mera planmässigt upplagd riksundersökning närmast för att belysa de olika landsdelarnas behov av åtgärder bör dock komma till utförande först sedan en central sammanställning av det redan publicerade materialet verkställts för att se vilka områden, som redan kunna anses tillräckligt undersökta. För att en undersökning av här ifrågasatt art sedermera skulle kunna lämna några resultat av värde förutsätter utredningen vidare, att den gemensamt planlägges av ekonomiska, geografiska, statistiska och sociologiska experter under hänsynstagande till synpunkter från kommunalt håll. Först sedan dessa frågor angripas gemensamt från skilda utgångspunkter torde väsentliga resultat kunna utvinnas.

Befolkningsutredningen vill i detta sammanhang anmäla att den senare har för avsikt att föreslå inrättandet av ett permanent organ i och för ärenden kring befolkningsfrågan och befolkningspolitiken. Ett av detta organs uppgifter — utom t. ex. att fortlöpande taga initiativ till befolkningspolitiska reformer — skulle vara att följa befolkningsutvecklingen såväl för landet i dess helhet som lokalt och taga initiativ till undersökningar kring dessa frågor.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering finner, att en komplettering, fördjupning och koordinering av redan vidtagna undersökningar på området är erforderlig och anser sig därför höra tillstyrka motionens för-

slag om utredning. Kommissionen kan visserligen själv varken utföra eller övervaka någon sådan utredning men räknar med att vid fullgörandet av sitt uppdrag få anledning att överväga frågan om hur ett mera samordnat utredningsarbete avseende den regionala näringsplaneringen lämpligen bör organiseras.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott har i sitt i ärendet avgivna utlåtande nr 9 på anförda skäl hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning av de i motionen behandlade problemen och att de förslag, vartill utredningen kan föranleda, föreläggas riksdagen.

Andra kammaren har bifallit denna utskottets hemställan.

Sedan andra kammaren genom utdrag av sitt protokoll den 9 juni 1945, nr 535, delgivit första kammaren detta sitt beslut, har sistnämnda kammare hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Utskottet. För egen del får *utskottet* anförä följande.

Av den i motionen lämnade redogörelsen för befolknings- och näringsförhållandena inom Roslagen framgår, att utvecklingen inom denna landsdel under en följd av år i stort sett visat huvudsakligen negativa drag. Särskilt landskommunerna hava år från år uppvisat sjunkande befolknings-siffror, men även för tätorterna te sig förhållandena i många fall allt annat än gynnsamma. I vissa fall är det visserligen möjligt att peka på orsakerna till denna tillbakagång. Sålunda har nedläggandet av bruksdriften inom norra delen av området medfört en radikal omgestaltning av näringslivet och minskat sysselsättningsmöjligheterna inom de berörda trakterna. Att kommunikationssvårigheterna på flera håll verkat hämmande för det ekonomiska livet synes även sannolikt. Nu angivna omständigheter kunna emellertid allenast till en del förklara det ogynnsamma läge, vari näringslivet i Roslagen råkat. För att man skall kunna komma till rätta med ifrågakvarande problem, anser utskottet det vara nödvändigt att en utredning företages i syfte att söka klarlägga orsakssammanhanget. Härvid torde böra undersökas, i vad mån sådana faktorer som bristande råvarutillgång, dåliga kommunikationer eller en otillfredsställande teknisk och kommersiell organisation i övrigt haft en oförmånlig inverkan i förevarande hänseenden. Det bör emellertid undersökas, huruvida icke jämväl andra omständigheter än de nu berörda kunnat spela in härvidlag. I motionen har sålunda uttalats en förmodan, att även bristande företagsamhet från ortsbefolkningens sida vore en faktor, varmed man hade att räkna i detta fall. Utredningen bör vidare taga sikte på möjligheterna att skapa förbättrade betingelser för ett livskraftigt och mera utvecklat näringsliv såväl i vad avser jordbruket med binäringar och fisket som beträffande handel,

industri och hantverk. I detta sammanhang får utskottet framhålla angelägenheten av att näringslivet erhåller en sådan inriktning, som bäst utvecklar bygdens naturliga förutsättningar att uppbära detsamma. Riktlinjer torde om möjligt böra uppdragas för de åtgärder, som kunna visa sig erforderliga för att upphjälpa näringslivet. Undersökas bör även på vad sätt det privata initiativet kan främjas.

Motionärerna anse, att den föreslagna utredningen icke bör begränsas till allenast Roslagen utan att den bör omfatta landet i dess helhet i syfte att få en samlad bild av befolknings- och näringsförhållandena i landet. I flera av remissyttrandena har också vitsordats, att jämväl andra landsdelar hava att brottas med problem liknande dem som i motionen berörts närmast för Roslagens del. Även utskottet finner, att det skulle vara av värde att få till stånd en sådan kartläggning av befolkningsutvecklingen i hela landet i förening med en undersökning av de särskilda bygdernas förutsättningar att uppbära ekonomisk verksamhet av olika slag såsom jordbruk, industri, hantverk m. m.

Utskottet vill emellertid erinra om att redan nu pågå vissa utredningar, som behandla en del av nu förevarande problem. I detta sammanhang må endast nämnas 1941 års befolkningsutredning, norrlandskommittén och 1942 års jordbrukskommitté. Vidare ha enligt vad industriförbundet uppgivit i sitt yttrande industriorganisationerna lämnat anslag till en allmän kartläggning angående befolknings- och näringsförhållanden i tätorter med omgivande landsbygd, till vilken undersökning även byggnadslånebyrån, landsorganisationen och lantbruksförbundet bidraga för täckande av kostnaderna. Undersökningen bedrivs vid handelshögskolans geografiska institution.

Utskottet förutsätter, att om den av utskottet förordade utredningen kommer till stånd, ett nära samarbete etableras med ovan berörda samt andra utredningar som syssla med frågor av hithörande art. Den icke minst viktiga uppgiften för den föreslagna utredningen torde bliva att åstadkomma en komplettering och koordination av redan vunna utredningsresultat.

Slutligen får utskottet erinra om att 1944 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 437) anhöll om översyn och samordnande av verkställda eller pågående utredningar, som beröra landsbygdens avfolkning, i syfte att därigenom snarast möjligt erhålla en plan, utvisande i vilken ordning erforderliga åtgärder mot denna befolkningsrörelse böra vidtagas med hänsyn till angelägenhetsgraden av olika sådana åtgärder, ävensom om framläggande snarast möjligt av förslag till sådana åtgärder på området, som i första hand måste komma till utförande. Då många av de spörsmål, som beröras i den av utskottet nu till behandling upptagna motionen, synas bliva föremål för överväganden jämväl vid den av riksdagen sålunda begärda översynen, torde

densamma böra företagas i nära kontakt med den av utskottet föreslagna utredningen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte, med biträdande av andra kammarens ovannämnda beslut, för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning av de i motion I: 78 (II: 135) behandlade problemen och att de förslag, vartill utredningen kan föranleda, föreläggas riksdagen.

Stockholm den 12 juni 1945.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: herrar *Ekströmer, Heüman, Franzon, Nils Elowsson, Albert Andersson, Birger Andersson** och *Sundelin**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.